

ХÆСТЫ ТЕМÆ ХОСТЫХЪОТЫ ЗИНÆЙЫ СФÆЛДЫСТАДЫ

К. Хетæгкаты

Социально-политические потрясения в нашей стране оказали заметное влияние на идейно-нравственное содержание творчества осетинского поэта Зинаиды Хостикоевой. Вторая часть ее последней книги («Пока не грянул гром», 1994) изобилует стихами, посвященными истинным героям и защитникам Осетии. Большое значение для осмысления мировоззрения поэта имеют ее произведения, написанные на тему войны. Данная тема представлена в ее творчестве особенно ярко и самобытно. Научное изучение темы войны в поэтическом творчестве З. Хостикоевой является важной задачей осетиноведения. Все, о чем говорит Зинаида Ахметовна в своих произведениях, рассматривается ею с точки зрения поэта-мыслителя, и придает ее творчеству современное звучание. Глубокое проникновение в суть исследуемой проблемы, освещение темы войны говорит о научной значимости исследования произведений военной тематики. Выявление этических идеалов поэта, воплощенных в художественные образы, – проблема актуальная; ее решение требует новых методов исследования эстетических ценностей. Автор явления поэзии рассматривает с позиции современной этики и эстетики, в контексте нравственных исканий не только социально-исторической, но и философской мысли. Кровопролитные конфликты современности освещаются в произведениях Зинаиды Ахметовны с позиций Женицины-Матери, защитницы жизни на земле. Творчество Хостикоевой демонстрирует жанрово-стилевое разнообразие в воплощении темы военной агрессии и ее исхода. Это стихотворения-плачи, стихотворения-молитвы и стихотворения-призывы. Параллельно с жанром молитвы возрождаются фольклорные традиции плача-причитания. Призыв к единению звучит в стихотворениях поэта весьма убедительно. Единый народ должен жить в единой Осетии – вот принцип, проповедуемый З. Хостикоевой. Она являлась поэтом-певцом, носителем боли своего народа, выражающим протест против войны (будь то война в Северной Осетии, Южной Осетии или Афганистане), создавшим образ родной земли и боровшимся за спокойствие и мир на ней. Таким образом, все ее стихотворения о войне являются, по сути, стихотворениями о мире.

Ключевые слова: тема войны, поэзия, патриотизм, геноцид, мать-поэт, жанр.

«Сагъæс адæмы хъысмæтыл – уыцы хъуыды у Нигеры ахсджиаг эстетикон фæтк. Йе ‘мдзæвгæ «Цы дзурон? Куыд зæгъон?»-ы æвдыст цæуынц дыууæ хуызы поэтгæ: иутæ – бæндæныл кафæг быдзæутæ, кад-вæлгъау æнæмæт фæлитойтæ, ин-нæтæ – тохы лæгтæ» [1, 173].

Нæ литературæйы фыццаг съл-гоймаг-поэт, йæ æнувыд зиууон; лæгты æмбæрц, хаттæй-хатт та уæндондæрæй, фæлæ уæзданæй йæ хæсчи хаста; кæддæриддæр æххуысмæцæтгæ, кæддæриддæр рæстдзинад дзурæг; йæ адæмы сæраппонд чи цард, йе ‘нæнцой зæрдæ зындæр

бынæттæм, кæй æппæрста, уыцы Хостыхъоты Зинаæ уæндонæй, стырыныфсимæ, сæрыстырæй рацыд ирон чиныгкæсджыты размæ аивады къæбицмæ цæстуарзон хъæздыг æвæраен бахæссынмæ.

Цы у поэзи, зæгъгæ, уыцы фарстаен Хостыхъоты Зинаæ лæвæрдта алыхуызон дзуаппытæ:

*Поэзи нæу хуыцауттæм кувæн
аргъуан,
Поэты аргъуан зæдты бадæн нæу.
Поэт, поэт, зæххы къори дæ уаргъ у, –
Кæронмæ йæ фæхæссын хъæуы дæу.
(«Поэт») [2, 43].*

Ам ис арф хъуыды. Ацы цард нывыл нæу, æмæ дзы поэзийæн ис бирæ «куыст», хъæуы йæ тох кæнын, – фыдохы ныхмæ, амонды сæраппонд. Поэзи у хæст, поэт та – хæстон, раздзог.

Уарзондзинады рæсугъд æнкъарæн уыд Зинаæйы сфæлдыстады рахæцæн. Уарзондзинад фыды уæзæгмæ, ныййарæг мадмæ, хорз æмбалмæ, «саджы фисынтыл амад лæппумæ». Æппæты тыхджындæр та уый йæ уарзондзинад æвдисы йæ Иры дзыхъмæ... Зинаæ – Ирыстоны хъæбул, чызгау ын лæггад кодта, мадау æй рæвдыдта, хæстонау æй хъахъхъæдта аив дзырды тых æмæ фарнæй.

Хостыхъоты Зинаæ уыд, йæхи зæгъдау, ирон хъарæггæнæг устытæй ссæдзæм æнусы йæ хъарæг кадагмæ

тынгдæр кæмæн рахызт, уыдонæй. Нывæста йæ кадаг цардыл, уарзондзинадыл, фылдæр та, ныййарæджы ад ын чи кодта, сæрыстыр кæмæй уыд, уыцы фыдызæхх Ирыстоныл, йæ раттæг ирон адæмыл:

*Арвил хур куыд иунæг у нæ зæххыл,
Афтæ иу мæнæн та Ир у 'рмæстдæр.*

(«Иры ныфсæй») [2, 62].

Зинаæ дзуры, йæ уд, йæ цардæй куыд фидар баст у Ирыстонимæ, уый тыххæй. Ацы æнкъарæнтæ тынг аив æргом кæны æмдзæвгæ «Æз мæ зæрдæйы рæхыстæй...»-ы. Поэт фыссы: «Æз Ирыстонимæ баст дæн...мæ зæрдæйы рæхыстæй», «мæ гуырды, мæ ныхы фыстæй», «мæ уарзонны цæстытæй», «мæ стыры цин æмæ ристæй», «уалдзыгон дымгæтæй», «карз хæххон зымæгæй», «нæ сахъ фыдæлты 'ндæргтæй», «дзыццайы урс дзыккутæй», «нæ къонайы фæздæгæй», «цъæх къултæй», «Иры тохдзауты ныззардæй» [2, 8].

Зинаæ тынг сæрыстыр у йæ Ирыстонæй, уымæн ын йæ зæрдыл æфтауы:

*Куыд цæраеццаг уыд де 'ртхутæг
кæддæр,
Дæ ныфс уæд афтæ алкæд дæр
æвдудон.
Цыфæнды зын дыл сагъуыйа, уæддæр
Ды дæ нæртон æмæ дын нæй
фæцудæн.*

(«Ды дæ нæртон») [2, 242].

«Зынтæ нæ царды бирæ ис нырма...» («Æмгар») [2, 52], – фæдзæхста Зинаæ. Уыцы зынты къуыбылой уæлдай тынгдæр ратылд дыууæ Ирыстониыл ссæдзæм æнусы фæстаг дæс азы.

Ацы уæззау рæстæджы Зинаейы фидар хъæлæс нæрыди уæлдай тыхджындæр. Гуырдызыы æбуалгъы агресси, мæхъæлы фыдмитæ æмæ Ирыстони тæссаг уавæр систы курдиатджын поэтæн, Хостыхъоты Зинаейæн, йæ царды сæйрагдæр катый. Поэт Ирыстони дыууæ дихы никуы кодта, йæ уарзон райгуыраен къуым уыдис Иры зæхх Мæздагæй суанг Чысангомма. Уый йæ фидар хъæлæсæй сидтис ирон адæммæ, цæмæй сæ уарзон фыдыуæзæг бахизой цыфыддæр знæгтæй, цæмæй фыдæлты уæзæгæн йæ рухс ма бамынаг уа. Æмæ кæд уыцы æвирхъау дугты Зинаейы къухы хæцæнгарз нæ уыд, уæддæр йæ дзырды тых, уды зынгæй конд æмдзæвгæтæ, уыдысты ныфсы хос æмæ удлаууæн.

Æртæ хæстыл Хостыхъоты Зинаæ дзуры йе сфæлдыстады: хæст Хуссар Иры, хæст Цæгат Иры, хæст Цæцæны зæххыл. Хъусæм дзы «Хæстон Ирыстон – бирæ тохты рафтаг»-ы хъæрзын – «мæ чысылæй мæгуыр дæн» («Иры зæххыл æнæбауырнгæ диссаг»). Поэты катый у, фыдхъысмæтмæ та бирæ зынын куы райдыдтам, æмæ уынаргъы, хæстыты суанг лæппутæ кæй мæлынц, суанг

поэтæн та туджы ‘вдылдæй кæй зайынц сæ фæндыртæ. Уымæн æй нал бафарста йæ маст:

*Цыма рагæй дымгæмæ нæ дардтай
Мах, фыдхъысмæт, зынаем та
дæм бирæ?..*

*Цал ысуинаг лæппуйы фæмард та
Ацы хæсты дæр, оххай, нæ Ирæй...
Цал ысуинаг поэтæн та баззæд
Туджы ‘вдылдæй йæ фæндыр
дзæгъæлæй...*

(«Цыма рагæй дымгæмæ нæ дардтай») [2, 225].

Мад-поэт З. Хостыхъоты царды алы фæзынд дæр арфдæр æнкъардта. Уый цард йæ адæмы сæраппонд. Йæхи нывондæн хаста ирон адæмæн, ирон поэзийæн. Йæ ‘нæнцой зæрдæ-иу æй æппæрста, зындæр кæм уыд, уырдаем. Суанг ма Афганистаны дæр баллауыд. Уæлдай арфдæр йæ зæрдæмæ айста гуырды Хуссар Ирыл арт куы бандзæрста, кæнæ мæхъæл Цæгат Ирыстониыл гадзрахатæй куы рацыдысты, уый. Уыцы бонты æвзæрдысты йæ карздæр æмдзæвгæтæ хæсты темæйыл! Ирыстони хъæбул Хостыхъоты Зинаæ хæстонау йæ аив дзырды тых æмæ фæрнæй хъахъхъæдта райгуыраен бæстæ, мадау æй кодта рæвдаугæ:

*Æз Зæхх дæн – уе ‘нусыккон мад.
Мæ риуыл дидинтау сымах та,
Уæд мыл цы ‘фтаут, адæм, арт?
Кæрæдзи тонынæй цы ссардтат?*

Поэт, патриот æмæ мады сагъ-æстæй равзæрддысты ацы рæнхъытæ Хостыхъоты Зинаейы зæрдæйы. Царды æвирхъаудзинадтæ сæ фылдæр сты адæймагæн йæхи аххос, йæхæдæг цы хæстытæ æрхъуыды кодта, уый фæстиуæг. Уыцы хæст æндзарджытæ æмæ алыхуызон фыдгæнджытæ дæр сылгоймагæй райгуырдысты, хъæуы сын уайдзæф кæнын: «Цы ми кæнут, цæуыл сафут мады сфæлдисгæ дуне?» Ахæм уайдзæфгæнагæй зыны Хостыхъоты З. йе 'мдзæвгæты.

Афтæ мад Хостыхъоты Ахмæты чызг Зинаейы лирикаейы райста уæрæх символикон фæлгонц, уый бацыд райгуыраен бæстæйы хуызы. Поэт уайдзæф кæны ивгъуыд æнусы Туркмæ фæлидзæг ирæттæн дæр, зæгъгæ, уаих фæуат, уæ Ир, уæ ныййарæг мадæй куыд аскъуыдтат уæхи:

*Мæн нæ уырны, мадæй тынгдæр
рыссы
Искаей зæрдæ царæфтыд хъæбулыл,
Уæд сыхах куыд лыгъдыстут фæ-
дисæй
Иры зæххæй денджызтæ 'мæ
суртыл!*

(«Туг, дам, туджы агуры, куы
зæгъынц...») [3, 76].

Афтæ сылгоймаг-мад поэты зæрдæйы иу туг, иу стæг систы мад æмæ фыдыбæстæ. Йæ чиныг «Мои афганские встречи» йын куы кæсай, уæд дзы зыны сылгоймаг-мад-фыс-

сæджы зæрдæйы утæхсæн. Кæд ын Афганистаны зæххыл бирæ фембæлдтытæ уыд стыр фысджытимæ, æндæр номдзыд адæймагтимæ, уæддæр уыдон не 'ндæвтой ирыстойнаг минавары. Уый сæдæ хъæлдзæг фембæлды дæр баивтаид иунæг ирон æрыгон салдаты уыцы хæстæй раирвæзын кæныныл.

Куыд загътам, афтæмæй Хостыхъоты Зинаейы хæстон поэзи у сылгоймаг-мады хъарæг. Æрмæст Ирыстоны æдзард хъæбултыл нæ кæуы, фæлæ дзыназы Ирыстонæн йæхиуыл дæр æмæ дунейыл дæр. Нафи уымæн зæгъы: «Мад тох кодта царды сæрыл, сæрибардзинады сæрыл, дунейы цивилизийы бахъахъхъаныны сæрыл...» [4, 50].

Сæууон æртæх рæсугъд у. Кæрдæгыл тыбар-тыбур фæкæны. Поэттæ йыл бирæ хорз æмдзæвгæтæ ныффыстой. Гафез куыд бафиппайдта, афтæмæй йæм Хостыхъоты Зинае бынтон æндæр цæстæй бакаст [5, 104]. Сæууон æртæх æм фæзынд мады цæссыгау. Хуымæтæджы доны æртæх раци цардæгас, Зинае дзы федта мады цæссыг. Кæд та ныййарæг мад «ам каст æнхъæлмæ йе 'дзарды фæзындмæ?» Поэт сиды дымгæмæ, «æрдзы минмырон хъæлæстæм», куыд фæсабыр уой – «уадз, дун-дуне цæссыджы ртæхæй хъуса зæрдæраемудзæг хъарæджы ныхæстæ!». Поэт сиды хурмæ, йæ тынтæ куыннаæ æркала зæххыл, куыннаæ асур кæна

æртæх: «уадз, фена дуне сау мады цæссыджы, йæ ныфсыты йын туджы зæй куыд ласта». Хуымæтæг райсо-мы æртæх ссис авторы сагъæсты арф мал, зæрдæ чи судзы æмæ чи риссын кæны, ахæм бæрзонд æхсæнадон хъ-уыды, хæсты ныхмæ сидт:

*Уадз, иунаг цæссыг уалдзыгон
сыфтæрыл
Цырагъау судза сæфт хъæбулы
рухсæн,
Æмæ дзы Зæххы фидæны фæлтæрæн
Фыдхæсты ном ныххуыдуг уа
æнусмæ.*

(«Ам каст æнхъæлмæ») [2, 19].

Ирыстоны сæрыл фыццаг чи рахæцыд, сылгоймаг уæвгæйæ, уы-донæй, куыд загътам, афтæмæй уы-дис поэт Хостыхъоты Зинаæ. Йæ удæй арт цагъта, зæрдæнцой нал ардта, дыууæ цæхæры астау йæ кæл-мæрзæн тыгъта, цæмæй хæсты арт урæд æрцыдаид. Шеварднадзе те-леуынынады куы дзырдта: «Ирæт-тыл уæлахиз дæр нæ фæуыдзыстæм, афтæмæй дунейыл нæхи дæр ныхху-динаг кодтам...», – уæд ын Зинаæ йæ цæсты дзаг федта:

*Дæ кæрдтæ сцагътай æмæ нæм
ныббырстай,
Уыдзысты, 'нхъæлдтай, Иры бынтæ
дæу,
Ныр бамбæрстай, лæбурагæн
Ирыстон
Хуыцауы цæхæрадон нæу...
(«Тыхгæнæг») [6, 190].*

Удуæлдай, лæгæвзарæн тохы æр-мæст удæгæстæн нæ, фæлæ фæстæ фæлæууæн нæй мæрдтæн дæр. Уæл-дайдæр лæгдзинадæн йæ сæр чи ны-вонд кодта æмæ нывонд дæр чи скод-та, уыцы хъæбатыртæн. Хостыхъо-ты Зинаæйы зæрдыл ирон бæлвырд хъайтартæ – Бæтæйы сахъ фырттæ, уымæн æрлæууыдысты æмæ «фæ-дисы хъæр» уымæн кæны поэт Иры лæппутæм, сиды фыдыуæзæг бахъ-ахъхъæнынмæ:

*Æмæ фæлæуут, цæргæсгуырдатæ,
фидар,
Гъе мардзæ, скодта ныл бонты
фыддæр, –
Тугæй æлхæнын та бахъуыд сæрибар,
Иры сæрибар, Бæтæйы фырттæ!
(«Фæдисы хъæр») [6, 194].*

Хæст куы цыд, уæд уыцы хуссай-раг лæппуты 'хсæн уыд бирæ хæст-хъомтæ, Дзæуджыхъæуы базардза-уæй чи зылд, æмæ уыдоны тыххæй Зинаæ фыссы:

*Мад æлгъыст нæ барстæуы,
лæппутæ,
Мад ралгъитæг над æййæфта Иры.
Знаг куы хъазы Мад-Ирæн йæ удæй,
Уæд йæ фырт та базардзауæй
зылы.
(«Нæ иуæй-иу лæппутæм») [6, 172].*

Кæнæ:

*Мæ бон дæ кæлдзæни, æнхъæлдæн,
Ирыстон
Ызгъæлы йæхимидæг фарны мæсыг,*

Дæ фырттæ кæцæй цы ратононыл
систы,
Дæ сæрыл салдаты цауæг дзы чысыл.

(«Мæ бон дæ кæлдзæни,
æнхъæлдæн, Ирыстон») [6, 186].

Тыхсы Зинæ, ирон адæм, чысыл
уæвгæйæ, уыйбæрц тыхы ныхмæ
лаууын куы нæ бафæраза, ууыл,
æмæ йæ ныфсæвæрæн ныхас зæлы
æмдзæвгæты. Уыдонæй иу у «Чысыл
ыстæм, фæлæ...». Уым зæгъы:

Чысыл ыстæм, фæлæ æнæ тых не
стæм,

Æнæныфсæй нæ бахизæд Хуыцау.

Нырма Сослантæ сты нæ
фæйнагфæрстæ,

Нæма курæм Батрадзтæ
дæр æфстау [2, 229].

Фæлæ Зинæйы хъарæг ныфс-
саст, ныфсмард нæу. У уайдзæфæн.
У ныфс раттынæн; Ирыстоны ног
Батрадзтæ, дурæйгуыр д Сослантæ,
Ос-Бæгъатыртæ рахъомыл кæ-
нынæн. Цæмæй та сæ фæринктæ
ныццахæр калой хурмæ. Цæмæй
Ирыстонмæ алы хуырхуыбынтæ се
ссыртæ æлвæстæй ма дарой сæ уæ-
цъæфтæ бафсадын æнхъæл.

Зинæ, сылгоймагыл куыд æм-
бæлы, афтæ нæ ныфс, нæ раттæг,
нæ уромæг Ирыстонмæ дзынæзта
зæрдæрисгæйæ, уынæргъæ, катай-
гæнгæйæ, фæлæ ныфсмардæй нæ:

Цæргæбонты дæ хæстонтыл нæ
ауæрстай,

Ныр – сидзæргæс, дæ ударфæй
хъæрзыс,

Куы бавдæлон уай, куы, мæ бон,
дæ Батрадзтæй,

Уæд искæйы фыртты нæдæр
хъæуыс.

Дæ гыццыл уд ысуæлæнгай и,
о мæ Ир,

Кæй болат риуыл бакъул уа дæ зын?!

Ехх, дурæй гуыр д Сослан-фырттæ
куы нал вæййы,

Уæд мардæрцъид у хæцæнты хæцын.

(«Цæрæнбонты дæ хæстонтыл нæ
ауæрстай») [2, 237].

Лæбурдта, стыгъта, мардта знаг.
Йæ бæллиц – æнæбон цагъайраджы
сæнттæ: искæй хъарм къонайы фæ-
нык ныддымын, дымгæмæ йæ сдæ-
рын. Цы йæ зæрдæ уыдис, цæмæ
тырныдта, уый æвæстиатæй æмба-
рын кæнын хъуыдис адæмæн. Уым
Зинæйы ныхас йæ бынаты уыд.

Зинæйæн йæхи дæр фыццаг
мæнæ-мæнæ нæ уырныдта, Ирыстон
нырма Ос-Бæгъатыр фырттæй кæй
нæ рафтыд æмæ сæм хаты цæмæй
сæ фыдæлты зæхх ма рох кæной,
«Цæмæй фыдгул дæр, / не стыр мад
Ирыстон / Æнæдарæгæй джиуы, /
æнхъæл ма уа» («Ирыстоны фырт-
тæм») [2, 241]. Фæлæ нæ Фыдыбæстæ
нырма чи бахъахъхъæна, куыйдзых-
тæн æй хæрынмæ чи нæ радта, уы-
дон сты. Поэт куы федта, Ирыстоны
æцæг фырттæ сæ ахсæнты фæдыл
цоппайгæнæг «æфсымæртæ æмæ

хотæм» æнхъæлмæгæсæг не сты, уæд
ныщцин кодта:

*Фыдгул æрбарæмыгъта н' арæн,
Ныр йæхи йæ туджы найы...
Уæд атъæпп уа! – Æнхъæлдта, Ираен
Ос-Бæгъатыр фырттæ нал и.*

(«Фыдгул æрбарæмыгъта н' арæн»)
[2, 240].

«Фыдгулмæ»-йы æмæ йæ иннæ
æмдзæвгæты Зинае додой кæны знаг-
мæ, Гуырдызастоны разамонджытæн
сæ фыдвæндтæ хурмæ калы. Цæмæй
Зинаейы зæрдæ æппынаедзух афтæ
фæдисæввонг лæууыдаид, уымæн ын
уыдис аххосаг. Ирыстони саударæ-
ны, нæ фыдбонны сыхæгты «хæлæрт-
тæ» чи æнхъæлдта, уыцы поэт сæ
куы базоны, æцæгæй цы сты, уæд
уый дæр нæ адамон хъайтар Ос-Бæ-
гъатыры уымæн æрымысы, йæ а-ло-
лайы зарæгмæ адаймаджы зæрдæ
уымæн кæрзы. Авдæны лæппумæ
поэт дзуры:

*Айрæз, ахъомыл у тагъддæр,
Басгуых Ираен Ос-Бæгъатыр... –*

(«Авдæны зарæг Ирыстони
саударæны») [2, 231].

Зинаейы зæрдæйы ахъардта лы-
гъд адамы рис, сæ хъысмæт у йæ
сагъæс, уый сæм сиды фидар, хъæба-
тыр уæвынмæ:

*Кæд ма дæ армыдзаг, уæддæр
Лæгдзинады, хъаруы фыдæй
Цæйнафæлтау дæу фенон ныр,*

*Дæ рæхыс де 'фцæджы, æфтыдæй,
Фæлтау дæ мад амæла, Ир.*

(«Лигъдæттæм») [6,195].

Уыцы уæззау бонты Хуссар Иры-
стони сæрыл йæ хуыздæр хъæбултæ
дзырдтой хотыхтæй. Æндæр «æвза-
гæй» йыл дзураен æмæ йын бахъахъ-
хъæнæн нал уыд. Хостыхъоты Зинае
дæр сæ фарсмæ уыд, кæд йæхæдæг
хæцгæ нæ кодта, уæддæр.

Хостыхъоты Зинае Хуссар Иры-
стони тыххæй цы æмдзæвгæтæ ныф-
фыста, уыдон схуыдта «Блокадæ».

Йе 'нкъараг, йæ уарзаг зæрдæ ны-
дздзортт-дзортт кодта «Иры зæххыл
æнабауыргæ диссаг»-æй:

*Нæ Иры зæрдæ – бирæ зынтæ фенæг,
Нырау сагъæсы нукуы бахауд царды,
Тыхы фæдыл дзы чи цы айсид, фенид,
Нæу а фыдæх лыггæнгæ, зоны,
кардæй.*

*Хæстон Ирыстон – бирæ тохты
рафтæг,
Ныккæрзы ныр, – мæ чысылæй
мæгуыр дæн [2, 224].*

Зинаемæ йæ ирон æууæндаг
зæрдæйæ нырма «хæлæрттæ» ка-
стысты. Фæлæ бирæгъ уæрыкдзар-
мы бирæ нæ цæуы. Поэт федта, кæй
«мæлынц ирон лæппутæ хæсты»,
æмæ Хуыцауæн лæгъстæ кодта:

*Хуыцау, æртæ кæрдзынæй арæм
Дæ ном нæ тыхст æмæ уырыхсты, –
Фыдгул нæ бæстыл арт æндзары,
Мæлынц ирон лæппутæ хæсты.*

*Нæ Иры хуссар та ныббырæгъ,
Кæны фыдгул бырсæнтæ, къахæн...
Нæ ацы куывд – цæрæнбонь рæгъ,
Хуыцау, фæстаг рæгъ ма скæ махæн.*

(«Куывд») [2, 228].

Хуссар Ирыстонæй фæстæмæ Цæгат Ирыстонмæ куы 'рбздæхт Хостыхъоты Зинæ цæрынмæ, уæд æй мысыд: «Куыд цæрыс, куы, æнæ мæн ныр, Гуырдыстон? / Æви дæуæн дæр сусæгæй зын у?!» («Гуырдыстон») [7, 51]; «Дæ риуыл м' артуадзæг сæууон бонтæ, Гуырдыстон, / Дæ риуыл байзæрстон мæ сонт уды фæрчытæ» («Уæдæ нæ кæддæры хæлар бонтæ цы фесты...») [7, 52]. Хуссар Ирыстонмæ гуырды куы 'рбабырстой, уæд поэт фыста: «Нæ хæлар нæм æрбауырдыг хæрамæй... / Хæлары хæрам афтæ дуды, афтæ!» («Иры зæххыл æнæбауыргæ диссаг...») [2, 224]. Зинæ хъыг кæны хæлар тыхгæнæг кæй цæуы хæлармæ. Уыцы «хæлар» кæддæрты йæ уæлæ æркодта хæлары гамхуд, ныр равдыста йæ цæсгом.

Гамсахурдиа Звиадмæ Хостыхъоты Зинæ дзуры: «Фыдæй-фыртмæ хæларæй, уд-æмудæй куы цардыстæм...», «нæ дард гыццитæ 'нусты сæ хæстдзагъд фырттыл хъарæг кодтой иумæ... Уæд нæм, бæгуыдæр, къулбадæг лæппуйау, нæ фæцъортт ласис де 'мбæхст дур дæ ронæй» («Звиад Гамсахурдиамæ») [6, 166]. Дзуццаты Хадзы-Мурат ацы рæнхъыты фæдыл

фысссы: «Ау, чердыгон къулбадæг лæппу? Гуырдызыйы национ фæтæг, сæ бар æмæ сæ хъомысы хуызæг, уый иннæ «къулбадæг лæппутимæ» дуртæ нæ, – ирон адæмыл сармадзаны нæмгуытæ æмæ ракетæтæ скъæрдта. Уыцы къулбадджытæн, дам, Сослан-Дауыт – Ирыстоны фырт – ехсæй се 'рбадæнтæ («сæ диттытæ») нæмдзæн («Звиад Гамсахурдиамæ та»). Ау, ирон адæмы фæцæгъдынмæ æмæ фæсурынмæ йæ гæрзтæ чи рабаста, уыдон сывæллæттæ сты æмæ сывæллæтты хъæзтытæ кæнынц æви? Стæй цæй Ирыстоны фырт у Сослан-Дауыт, кæд йæ фæдон Звиадимæ иумæ хæцыдысты Ирыстоны ныхмæ, уæд?» [8, 147–148].

Гуырдызыйы фыдæлттыккон бæллиц – хуссайраг ирон адæмæй фервæзой, сæ зæхх сын байсой, ирон адæмæй сæ маст сисой, – Зинæйы зæрдæйæн æнцой нæ уагъта. Æмдзæвгæ «Æмæ та Звиад Гамсахурдиамæ» уый фарст лæвæрдта:

*Чи дын уыди ахуыргæнæг? Чи уыд?
Чи дын загъта: «Ир æфсымæр нæу?!
Мард у, 'гас, уæддæр йæ бон
ныччиуæд,*

Раст митыл нæ бацардыдта дæу
[6, 168].

Дзуццаты Хадзы-Мурат куыд хъуыды кæны, афтæмæй Звиад Гамсахурдиайæн уыд бырæ ахуыргæнджытæ: гуырдызаг адæм, гуырдызыйы номдзыд сæрхъуызойтæ, суанг Со-

слан-Дауытæй райдайæм, йæхи гуыр-
рдзиагыл чи нымадта, хуыдта, Гуы-
рдзыстоны сæрыл тохмæ чи цыд,
йæ сæрыл хæцыд, ирон адамы чи
ныууæй кодта гуырдзыйæн [8, 148].
Фæлæ Зинае куыд зæгъы, афтæмæй
Сослан-Дауыт «...нæ хæзна цардив-
гъуыдæй хъазæн / Нæ бауадздзæ-
нис уын кæнын», уæддæр сиды Со-
слан-Дауытмæ, ныфс æй ис уымæй:

*Зыны æрæгмæ æмæ 'нхъæлут,
Фæмард и, бабын и кæмдæр,
Ныддардтат дымгæмæ нæ хъæрмуд,
Фæлæ Сослан зындзæн кæддæр.*

(«Звиад Гамсахурдиамæ та») [6, 167].

«Ирон инæлæртты уæхсчытыл / Худинаг æруæззау» («Фæдисы ка-
тай») [6, 201], – фыссы Зинае. Со-
слан-Дауытмæ дæр гыццыл æндæр
цæстæй æркаст: «...дæ фæрцы дар-
гъ-уæрæх у чидæр», / Ыстæм ма
'рмæстдæр цагъдуæлдæйттæ мах
та... / Цытæ нын бакодтай, нæ Со-
слан!» («Дауыт-Сосланы тугвæдтæ») [6, 207].

Æмдзæвгæ «Мæ бон дын циу,
цы зæрдæ дын æвæрон...»-ы Зинае
цыма йæхæдæг рацыд йæ фемини-
стон сидты ныхмæ – чызджытæ Иры
сæрыл тохы бон нæ фестадысты ама-
зонкæтæ:

*Мæ бон дын циу, фæлæ дæ рыст, дæ
тыхстæй
Нæ фæлидздынаен цардагур
кæдæмдæр,*

*Кæд та мæ фыдбон у Хуыцауы
схуыстæй,*

*Нæ мæлæт дæр, нæ цард дæр иумæ
'рмæстдæр. [6, 196].*

Хуссар Ирыстоны лигъдæттæй
хæрз æвзонг чызг цæссыгкæлгæйæ
адамаен дзырдта сæ фыдохы хабæрт-
тæ. Уымæн поэт дзуапп дæтты:

*Ма ку, чызг, Хуыцау фыдæх нæ бары,
Ехх, фæуrom, урс сæгуыт, дæ
хъыгтæ,*

*Иры зæхх æнæуый дæр тыппыр у
Йе 'нусты йæ чызджыты
цæссыгтæй.*

*Уæд нæ Иры урссæр инæлæрттæ
Не 'рхæсдзысты худинаг сæ сæрма.*

(«Ма ку») [2, 227].

«Иссæ ма нын æгас куы уайд
ныр, / Слаууид уæд ирон æфсады
сæргъы» («Иссæ») [6, 205], – фыссы
Зинае. Поэт дарддæр дзуры Калоты
Хазбимæ: «Нал дæ ды æмæ / Нæй хæ-
стон поэт, – / Чи та фехъусид / Иры
зæххы хъæрзт... / Охх, кæмаен нал
дæ, / Уый кæмæ кæуа, / Ныфс кæмæй
кура!..» («Калоты Хазбийæн») [2,
243]. Дарддæр Зинае сагъæс кæны йе
'мдзæвгæ «Мæ бон дæ кæлдзæни, æн-
хъæлдæн, Ирыстон»-ы: «Дзыццамае
мын чи бадзурдзæн» – зæгъæг нал и
/ Дæ арæнгæрæттыл. Цæмæ 'рцыдтæ,
Ир!» [6, 186]. Фæлæ нæм Алыккаты
Хазби æмæ Коцты Бегайы хуызæн
лæшпутæ куы нæ уыдаид, уæд Хус-
сар Ирыстон зын бахъахъхъæнын
уыдаид.

Иннае хæстон поэт Гуыцмæзты Алешы тыххæй Зинае фыссы: «Ды цы ныфс хастай дæ риуы, / Уый нæ цауд удты нæ разынд... / Махмæ 'мгары намыс бастъæлд... / Иу нæ не 'рлаууыд дæ фарсмæ... / Ехх, дæ бон бакæла, уастæн, / Хæсты кæд хæцаг нæй иуай!» («Гуыцмæзты Алешæн») [2, 233]. Бæлвырд у, нæ хуыздæры мардыл Иры сау хъарæггæнджытимæ Зинае йæхæдæг дæр судзгæ цæссыг кæй æрæппарста, уый дызæрдыггаг кæй нæу: «Рухс ирон дзырды мæлæтыл / Хауы н' арвы риу фæрчытæ, / Калынц сау цæссыг дæ цæфтыл / Иры сау хъарæггæнджытæ» («Гуыцмæзты Алешæн») [2, 233].

Хостыхъоты Зинаейы æнкъараг зæрдæ развæлгъау базыдта, йæ адæммæ цы фыд æнхъæлмæ кæсы, æмæ стыр тугкалдтыты размæ Уæрæсейы фысджыты æмбырды йæ раныхас уыдис саджы богъы хуызæн. Æнæхъæн Советон Цæдисы адæмыл уый тыххæй айхъуыст. Зинае дзырдта зæрдæрисгæйæ: «В нашей стране произошел акт вандализма, нарушены права целого народа. Еще неделю назад лидер Грузии Гамсахурдиа всенародно обещал всячески уважать автономию Южной Осетии, а два дня назад парламент республики единогласно принял решение о ликвидации Юго-Осетинской автономии. В область введены грузинские военные отряды. Как известно, уже имеются человеческие жертвы» [9, 4].

Советон дуджы адæмуарзонæй куыд схъомыл Зинае, афтæ нæ фыдбонны сыхæгтæн зæрдæрисгæйæ рæстдзинад загъта; æмбарын кæнынмæ сын хъавыд, кæй сын æмбæлы сæ зонд æрцахсын. Мæстæйдзаг æмæ хъуыддагзонгæйæ дзырдта поэт Хостыхъоты Зинае, уый сын æргом кодта сæ хъæстæ бæллицтæ: «... не трудно предсказать, что из того тупика, в который Грузию заводит нынешнее руководство, раздастся призыв о помощи, обращенный в первую очередь к Осетии, единоверному и ближайшему соседу Грузии, и, конечно же, к всегда отзывчивой России. В мире все повторяется» [10, 5].

Хостыхъоты Зинаейæн фæстаг сулафты онг дæр йæ сæйраг сагъæс уыд «Ир-хуры лæппын». Æмæ куырдытæ:

*Æрдз, мыййаг мæ куы айсай ды
фæстæмæ, –
Фестын кæн сæууон ыстгъалы мæн,
Кæд кæсин Ирыстоны зæрдæмæ,
Калин уым æнæрнымæг тæмæн.
Фестын мæ кæн рухс хуры фыццаг
зынг,
Хæхтыл-иу мæ цадаггай æруадз,
Фестын мæ кæн рагуалдзæджы уаз
сыг,
Удхосæн мæ Иры зæхмæ 'ртадз.*

(«Æрдзмæ курдиат») [2, 248].

Иу Ирыстон стæм, иу хъысмæтнын ис, нæхи æнкъарæм æмæ æмбарæм, куыд иу адæм, иу наци. Уый

Ирыстоны амонд кæй у, уый æмбæр-ста поэт æмæ йе 'мдзæвгæты ирдæй æмæ фидарæй æвдыста æмæ æмбарын кодта ацы хъуыдытæ.

Афтæ, ирон хæстон лæппутау, поэтикон æвзагæй Ирыстоны сæрыл иууыл фыццаг зæрдæрисгæйæ чи сдзырдта, уыдонæй иу уыдис ирон сылгоймаг, ирон мад æмæ поэт – Хостыхъоты Зина. Уый дзырдта: «Хæст

царды рæзты цыфыддæр знаг у. Хæсты ныхмæ тох кæнын йæ хæс у алы сæрибаруарзаг адæймагæн дæр» [7, 71]. Уый йе стыр хæсыл нымайы Хостыхъоты Зина æмæ йын карз тæрхон хæссы «Чысыл ыстæм, фæла...», «Ды дæ нæртон», «Фыдгулмæ», «Æмæ та Звиад Гамсахурдиамæ», «Хуссары хæстонгæн», «Тыхгæнæг», «Фæдисы хъæр» æмæ æндæр æмдзæвгæты.

-
1. Джыккайты Ш. Нигеры лирика // Ныхасы фарн. Дзæуджыхъæу: Ир, 1996. Ф. 167–184 (на осет. яз).
 2. Хостыхъоты З. Табуяг. Дзæуджыхъæу: Ир, 1998. 256 с. (на осет. яз).
 3. Хостыхъоты З. Сæууон æртæх. Цхинвал, 1967. 103 с. (на осет. яз).
 4. Джусойты Н. Ирон аив дзырды сæрвæлтау. Цхинвал, 1966. 368 с. (на осет. яз).
 5. Гафез. Базырджын сагъæстæ // Мах дуг. 1976. №2. Ф. 103–105. (на осет. яз).
 6. Хостыхъоты З. Æрвнæрыны размæ. Дзæуджыхъæу: Ир, 1994. 217 с. (на осет. яз).
 7. Хостыхъоты З. Уарзондзинады монолог. Дзæуджыхъæу: Ир, 1975. 80 с. (на осет. яз).
 8. Дзуццаты Х.-М. Поэтессæйы æрвхуыз дуне // Мах дуг. 2001. №3. Ф. 119–152. (на осет. яз).
 9. Хостикоева З. Судьба России – главная забота // Литературная Россия, 1990. 28 декабря.
 10. Хостикоева З. Сатанинские игрища // Литературная Россия, 1991. 26 апреля.

Khetagurova, Kristina I. – K.L. Khetagurov North Ossetian State University (Vladikavkaz, Russia); kristina.ki-ka@yandex.ru

THE THEME OF WAR IN ZINAIDA KHOSTIKOEVA'S WORK.

Keywords: theme of war, poetry, patriotism, genocide, mother-poet, genre.

Socio-political upheavals in our country had a noticeable impact on the ideological and moral content of the work of the Ossetian poet Zinaida Khostikoeva. The second part of her last book ("Until the Thunder Rang", 1994) is replete with poems dedicated to the true heroes and defenders of Ossetia. Of great importance for understanding the poet's worldview are her works written on the theme of war, presented in her works especially vividly and original. The scientific study of the theme of war in the poetic work of Z. Khostikoyeva is an important task of Ossetian studies. Everything that Zinaida Akhmetovna talks about in her works is considered by her from the point of view of a poet-thinker, and gives her work a modern sound. Deep insight into the essence of the problem under study, coverage of the topic of war speaks of the scientific significance of the study of works of military subjects. Revealing the ethical ideals of the poet, embodied in artistic images, is a topical problem; its solution requires new methods for studying aesthetic values. The author considers the phenomenon of poetry from the position of modern ethics and aesthetics, in the context of moral quests not only of socio-historical, but also of philosophical thought. The bloody conflicts of our time are covered in the works of Zinaida Akhmetovna from the standpoint of the Woman-Mother, the defender of life on earth. Khostikoyeva's work demonstrates genre and style diversity in the embodiment of the theme of military aggression and its outcome. These are poems-lamentation, poems-prayers and poems-invocations. In parallel with the genre of prayer, folklore traditions of lamentation are being revived. The call for unity sounds very convincing in the poet's poems. The one people must live in unified Ossetia – is the principle preached by Z. Khostikoeva. She is a poet – a singer, a pain-bearer of his people who protest against the war (be it the war in North Ossetia, South Ossetia or Afghanistan), who created images of the native land and struggling per calmness and world on her. Thus, all her poems about war are, in fact, poems about peace.

References

1. Dzhikaev, Sh.F. *Lirika Nigera* [Lyrics of Niger]. *Blagodat' slova* [Grace of the word]. Vladikavkaz, Ir, 1996. 284 p. (in Ossetian).
2. Khostikoeva, Z. *Svyatost'* [Holiness]. Vladikavkaz, Ir, 1998. 256 p. (in Ossetian).
3. Khostikoeva, Z. *Utrennyaya rosa* [Morning rose]. Tskhinval, 1967. 103 p. (in Ossetian).
4. Dzhusoity, N. *Za iskusstvo slova* [For the art of the word]. Tskhinval, 1966. 368 p. (in Ossetian).
5. Gafez. *Krylatye mysli* [Winged thoughts]. *Makh dug* [Our era]. 1976, no. 2, pp. 103–105 (in Ossetian).

6. Khostikoeva, Z. *Poka ne gryanul grom* [Until thunder struck]. Vladikavkaz, Ir, 1994. 217 p. (in Ossetian).
7. Khostikoeva, Z. *Monolog lyubvi* [Monologue of love]. Vladikavkaz, Ir, 1975. 80 p. (in Ossetian).
8. Dzutstsati, Kh.-M. *Lazurnyi mir poetessy* [Azure world of the poetess]. *Makh dug* [Our era]. 2001, no. 3, pp. 119–152 (in Ossetian).
9. Khostikoeva, Z. *Sud'ba Rossii – glavnyaya zabota* [The fate of Russia is the main concern]. *Literaturnaya Rossiya* [Literary Russia]. December 28, 1990.
10. Khostikoeva, Z. *Sataninskie igrishcha* [Satanic games]. *Literaturnaya Rossiya* [Literary Russia]. April 26, 1991.